

Список використаних джерел:

1. Юрчишена Л. В. Витрати на дослідження і розробки та рейтинг України в глобальному індексі інновацій. *Освітня аналітика України*. 2024. № 3 (29). С. 16-28. <https://doi.org/10.32987/2617-8532-2024-3-16-28>.
2. Кернасюк Ю. В. Витрати на освіту та науку в глобальному вимірі. *Освітня аналітика України*. 2025. №5 (37). С. 109-123. <https://doi.org/10.32987/2617-8532-2025-5-109-123>.
3. Харламова Г., Наумова М. Фінансування наукової сфери в Україні: проблематика та напрями змін. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Економіка*. 2025. 2(227). С. 89-97. DOI: <https://doi.org/10.17721/1728-2667.2025/227-2/11>.
4. Бенда Р. В., Бондаренко А. С., Прядко Ю. М., Федоренко І. Є. Шляхи комерціалізації наукових розробок. *Зернові культури*. 2016. №10. С. 65-68.
5. Дяконенко О.І. Продуктивність наукової діяльності та її вплив на економіку України. *Демографія та соціальна економіка*. 2017. № 2(30). С. 177-190. Doi: <https://doi.org/10.15407/dse2017.02.177>.

УДК 338.43:339.137.2:330.341.1

*Кулініч С. В.,
здобувач третього (науково-освітнього) рівня вищої освіти
ступеня доктора філософії
(Науковий керівник: д.е.н., професор Зайченко В. В.)
Центральноукраїнський національний технічний університет
м. Кропивницький*

АДАПТИВНІ МЕХАНІЗМИ ПІДВИЩЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ В УМОВАХ ТРАНСФОРМАЦІЙНОЇ ЕКОНОМІКИ

Сучасний етап розвитку аграрного сектору України характеризується глибокими трансформаційними процесами, що супроводжуються структурними зрушеннями, посиленням глобальної конкуренції, нестабільністю макроекономічного середовища та зростанням рівня ризиків. Особливого загострення ці процеси набули в умовах воєнного стану, що обумовлює необхідність переосмислення підходів до забезпечення конкурентоспроможності сільськогосподарських підприємств. У цих умовах ключового значення набуває формування адаптивних механізмів, здатних забезпечити гнучке реагування на зміни зовнішнього середовища.

Конкурентоспроможність сільськогосподарського підприємства доцільно розглядати як інтегральну характеристику його здатності ефективно функціонувати та розвиватися в умовах ринкової конкуренції, забезпечуючи стабільні економічні результати та стійкі позиції на внутрішніх і зовнішніх ринках [1]. Водночас у трансформаційній економіці ця категорія набуває динамічного характеру та тісно пов'язується із здатністю підприємства до адаптації.

Адаптивний механізм підвищення конкурентоспроможності слід трактувати як сукупність взаємопов'язаних організаційно-економічних, інституційних та

управлінських інструментів, спрямованих на забезпечення стійкого функціонування підприємства шляхом своєчасної реакції на зміни зовнішнього середовища та внутрішніх параметрів розвитку.

Формалізовано рівень конкурентоспроможності підприємства можна подати як функцію:

$$K = f(P, B, I, A),$$

де K – рівень конкурентоспроможності;
 P – ресурсний потенціал;
 B – ефективність використання ресурсів (витрати);
 I – інноваційний розвиток;
 A – адаптивність підприємства.

Таким чином, адаптивність виступає не лише допоміжним елементом, а ключовим фактором формування конкурентних переваг.

Аналіз наукових підходів свідчить, що традиційні моделі забезпечення конкурентоспроможності аграрних підприємств ґрунтуються переважно на ресурсно-функціональному підході, який не враховує динамічність зовнішнього середовища [2]. Натомість сучасні концепції акцентують увагу на необхідності інтеграції адаптивних інструментів у систему управління підприємством.

У контексті дослідження доцільно виокремити ключові складові адаптивного механізму підвищення конкурентоспроможності сільськогосподарських підприємств.

Першою складовою є ресурсно-виробнича адаптація, що передбачає оптимізацію структури виробництва, впровадження ресурсозберігаючих технологій та підвищення ефективності використання земельних, трудових і матеріальних ресурсів. В умовах нестабільності особливого значення набуває гнучкість виробничих систем, що дозволяє оперативно змінювати структуру посівів або виробничу спеціалізацію.

Другою складовою є інноваційно-технологічна адаптація, яка полягає у впровадженні сучасних технологій (precision farming, цифровізація агровиробництва, автоматизація процесів). Як показує практика, інновації забезпечують підвищення продуктивності та зниження витрат, формуючи довгострокові конкурентні переваги [3].

Третьою складовою виступає ринкова адаптація, що включає диверсифікацію каналів збуту, освоєння нових ринків, розвиток експортного потенціалу та формування ефективної маркетингової політики. В умовах порушення логістичних ланцюгів особливо важливим є розвиток альтернативних каналів реалізації продукції.

Четвертою складовою є фінансово-економічна адаптація, яка передбачає оптимізацію структури капіталу, підвищення ліквідності та платоспроможності, а також впровадження інструментів фінансового планування та ризик-менеджменту. Важливим елементом є формування резервів та диверсифікація джерел фінансування.

П'ятою складовою є інституційна адаптація, що полягає у взаємодії підприємства з державними та ринковими інститутами, використанні механізмів державної підтримки, участі у кооперативних та інтеграційних об'єднаннях. Інституційне середовище суттєво впливає на можливості реалізації конкурентних стратегій.

Шостою складовою виступає управлінська адаптація, що передбачає удосконалення системи управління, впровадження стратегічного планування та сучасних методів прийняття рішень. В умовах невизначеності зростає роль аналітичних та прогнозних інструментів.

Особливу увагу слід приділити взаємозв'язку адаптивності та стійкості підприємства. Адаптивність забезпечує здатність до швидкої реакції на зміни, тоді як стійкість – здатність зберігати функціональну цілісність. У сукупності ці характеристики формують основу довгострокової конкурентоспроможності.

Авторське узагальнення дозволяє стверджувати, що в умовах трансформаційної економіки конкурентоспроможність аграрних підприємств набуває системного характеру та визначається не лише рівнем ресурсного забезпечення, а й здатністю до адаптації, інноваційного розвитку та ефективного управління ризиками.

У цьому контексті доцільно сформулювати ключові стратегічні імперативи розвитку сільськогосподарських підприємств:

- орієнтація на гнучкі виробничі моделі;
- інтеграція інновацій та цифрових технологій;
- диверсифікація виробництва та ринків збуту;
- посилення фінансової стійкості;
- розвиток коопераційних та інтеграційних зв'язків;
- впровадження адаптивного управління.

Таким чином, адаптивні механізми виступають ключовим інструментом забезпечення конкурентоспроможності сільськогосподарських підприємств у сучасних умовах. Їх реалізація дозволяє не лише підвищити ефективність діяльності, але й забезпечити стійкий розвиток підприємств у довгостроковій перспективі.

Узагальнюючи результати дослідження, слід зазначити, що формування адаптивного механізму підвищення конкурентоспроможності має базуватися на комплексному поєднанні економічних, технологічних та управлінських інструментів. Перспективи подальших досліджень пов'язані з розробкою кількісних моделей оцінки рівня адаптивності підприємств та їх впливу на конкурентоспроможність.

Список використаних джерел:

1. Андрійчук В. Г. Економіка підприємств агропромислового комплексу: підручник. К.: КНЕУ, 2013. 779 с.
2. Саблук П.Т. Аграрна економіка і політика в Україні: підсумки минулого та погляд у майбутнє: У трьох томах. К.: Ін-т аграрної економіки, 2001. 432 с.
3. Porter M.E. Competitive Advantage: Creating and Sustaining Superior Performance. New York: Free Press, 2008. 592 p.
4. FAO. The State of Food and Agriculture 2022: Leveraging automation in agriculture. Rome: FAO, 2022. 168 p.
5. World Bank. Agriculture and Food Global Practice: Digital Agriculture. Washington, DC: World Bank, 2021.